

УДК 658.8:339.138

*Т. Ш. Дашевська,
здобувач кафедри міжнародних економічних відносин
Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна*

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

*Tetyana Dashevskya,
Postgraduate student of International Economic Relations, University of
Customs and Finance (Dnipro, Ukraine)*

THE ENTERPRISE INNOVATIVE DEVELOPMENT MECHANISM FORMATION

Визначено зміст, роль та значення інновацій в площині функціонування та розвитку суб'єктів господарювання на різних рівнях економічної системи. Обґрунтовано, що сутнісна відмінність інноваційного виду розвитку полягає насамперед у первинному та визначальному характері свідомих та цілеспрямованих дій щодо створення, відбору, впровадження нововведень, орієнтованих на системні зміни стану підприємства. Удосконалено визначення сутності процесу інноваційного розвитку підприємства. Встановлено склад та взаємозв'язок принципів побудови та функціонування механізму інноваційного розвитку підприємства. Доведено доцільність використання принципу конкурентного сегментування інновацій. Встановлено зміст принципу конкурентного сегментування інновацій сутність цього принципу, що полягає у обов'язковості позиціонування складових комплексу створюваних інновацій (для структурного упорядкування набору передбачуваних нововведень) за джерелами утворення конкурентних переваг (інновації необхідно співвідносити з джерелами утворення конкурентних переваг). Розглянуто підходи щодо структурної побудови механізму інноваційного розвитку підприємства. Визначено властивість ієрархічної багаторівневості механізму інноваційного розвитку підприємства, що зумовлюється багатоцільовим характером, різноаспектністю та неоднозначністю форм і результатів виявлення інноваційного процесу.

The theoretical provisions generalization and recommendations development for the enterprise innovative development mechanism formation has been determined as the study's purpose. The content, role, and significance of innovations have been defined in the plane of functioning and economic entities' development at different economic system levels. It has been substantiated that the essential difference of the innovative development type consists of primary and defining character of conscious and purposeful actions concerning creation, selection, the introduction of the innovations focused on system changes of a condition of the enterprise. The essence interpretation of the enterprise's innovative development process has been improved. The principles composition and interrelation for the enterprise innovative development mechanism construction and operation have been established. The practicality of using the innovations competitive segmentation principle has been proven. The innovations competitive segmentation principle essence has been filed as the innovations creation components obligatory positioning (for the structural organization of the envisaged designs set) through the competitive advantage formation

sources (innovations must be correlated with the competitive advantage sources). The approaches to the enterprise's innovative development mechanism structural construction have been considered. The enterprise innovative development mechanism hierarchical multilevel characteristic has been determined. This characteristic has been grounded by the multi-purpose nature, diversity, and ambiguity of the innovation process forms and results. It has been established that the organizational and functional complexity of the enterprise innovative development mechanism is associated with the substantive branching of contradictory relationships in the "motives-processes-results" system, which is a sequence of this mechanism action in space and time. It has been proved that ensuring a positive attitude, initiative, and staff activity in the various innovations development and implementation requires a differentiated approach to stimulate the active participation of multiple individuals and groups of people in the innovation activities.

Ключові слова: *інновації, інноваційний розвиток, механізм інноваційного розвитку, принципи, інноваційна діяльність.*

Key words: *innovations, innovative development, innovative development mechanism, principles, innovative activity.*

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність суб'єктів господарювання являє собою найбільш ємне та потужне джерело утворення переваг в конкурентному ринковому суперництві. Інноваційна активність охоплює всі сфери здійснення виробничо-збутових операцій та знаходить прояв у всіх аспектах розбудови внутрішнього господарського устрою підприємств. Так, впровадження технологічних нововведень визначає можливості розширення продуктивного потенціалу створення нових товарів і послуг, призначених для більш якісного задоволення споживчих потреб, на засадах збільшення ефективності використання виробничих ресурсів. Реалізація економічних і організаційних інновацій дозволяє підвищити обґрунтованість прийняття та результативність виконання управлінських рішень стосовно вибору оптимального варіанту з доступних альтернатив формування ресурсного забезпечення, а також щодо максимізації обсягів виробництва доданої вартості, досягнення стійких ринкових позицій та підтримки конкурентних переваг і т.і. Новаторська діяльність, що знаходить прояв у соціальній та екологічній сферах, визначає спрямованість господарської активності підприємств на забезпечення утворення низки суспільно значущих ефектів, пов'язаних із збереженням навколишнього природного середовища, підвищенням якості життя людей, поліпшенням освітньо-інтелектуального рівня населення та підтримкою морально-етичних настанов громадського життя, зміцненням належного соціального ладу та ін.

Аналіз публікацій. Різні аспекти комплексного вирішення питань формування механізму інноваційного розвитку підприємства розглядалися у роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як А. Бутенко [1, с.3-9], М. Бхаргава [12, с.99-112], О. Вейнштейн [9, с.274-287], М. Корж [3, с.69-73], Б. Корьят [9, с.274-287], Є. Лазарева [1, с.3-9], К. Перез [3, 102-115], О. Попов [4, с.72-78], М. Разінькова [4, с.72-78], С. Рамасвами [12, с.99-112], І. Репіна [5, с.162-169], С. Смерічевський та ін. [2, с.39-51], Р. Стривастава [12, с.99-112], К. Фрімен [7, с.48-63], Н. Чухрай [6, с.39-48], З. Юринець [7, с.267-275], Ф. Янсен [8, с.27-39] та ін. Проте деякі важливі теоретичні та практичні питання, пов'язані, зокрема, із встановленням складу та взаємозв'язку принципів побудови та функціонування механізму інноваційного розвитку підприємства, досі не знайшли повного та адекватного висвітлення. Актуальність та значущість даних питань для вітчизняних підприємств визначають напрямок та постановку мети даного дослідження.

Метою дослідження у роботі є узагальнення теоретичних положень та розробка рекомендацій щодо формування механізму інноваційного розвитку підприємства.

Результати дослідження. здійснення інноваційних перетворень являє собою нерівномірний за динамікою протікання процес, закономірності розгортання якого визначаються сполученою дією великої кількості різних факторів та рушійних сил. До складу найбільш значущих передумов визначення динаміки інноваційних змін слід віднести такі: онтогенетична природа даного процесу (характеризує внутрішню логіку відбудови послідовності змін етапів життєвого циклу нововведень); специфіка запитів (зовнішніх та внутрішніх) щодо цілеспрямованого формування корисних ефектів від реалізації інновацій; технологічні та ринкові залежності (знаходять прояв як відносно певних нововведень, так і стосовно діяльності підприємства у цілому); конкурентні дії ринкових суперників (встановлюють склад та зміст вимог щодо порівняльної оригінальності нововведень, необхідних для підтримки конкурентних переваг) та ін.

Сполучена дія широкого кола розбіжних за спрямованістю впливу детермінант розробки та впровадження інновацій визначає нерівномірність та переривчатість інноваційного розвитку. Зокрема, пояснення нелінійного характеру закономірностей інноваційних змін здійснюється через урахування впливу таких факторів та передумов: мінливість технологічних основ використовуваних виробничих процесів;

еволюційна зумовленість обмеженої раціональності інноваційного вибору; колективний компромісний характер ухвалення рішень в сфері впровадження нововведень; гнучкість соціальної системи каналів інноваційної комунікації; комбінаторне ситуативне сполучення внутрішніх та зовнішніх обставин; залежність від попередньо ухвалених інноваційних рішень та успадкованість від стійких інституціональних практик регулювання новаторської активності та ін.

Відзначена обмеженість об'єктивного підґрунтя для здійснення раціонального інноваційного вибору, в свою чергу, визначає ситуативність ухвалення, невизначеність умов реалізації, а також недостатню передбачуваність наслідків прийняття та виконання управлінських рішень в сфері новаторської активності. За такі обставини (зокрема, через лімітовану здатність щодо відбудови лінійної послідовності інноваційного процесу) та з огляду на вимоги забезпечення необхідного рівня результативності впровадження інновацій, з точки зору автора, цілком логічним стає зосередження управлінської уваги на активізації суб'єктивних чинників вирішення даного завдання. До складу такого роду передумов слід насамперед віднести зазначену вище необхідність посилення здатності та готовності персоналу підприємства щодо сприйняття різного роду нововведень. При цьому, проте, потрібно враховувати диференційований характер виявлення інтересів та очікувань окремих індивідів та груп учасників інноваційного процесу (як внутрішніх – персонал та власника, так і зовнішніх – партнери з коопераційних та комерційних відносин, контактні аудиторії та ін.). Доцільність формування цілісної системної основи для збалансування та гармонізації спонукальних сил, що в комплексі обумовлюють залученість різних зацікавлених осіб до новаторської активності, передбачає також доречність розширеного використання при цьому інструментарію маркетингу партнерських відносин.

З іншого боку, обов'язковість забезпечення вимог підтримки стратегічного характеру цільової орієнтації інноваційного процесу на утворення низки корисних ефектів в різних сферах господарської діяльності підприємства визначає доречність поглибленого маркетингового обґрунтування інноваційних рішень не тільки в аналітичному (змістовні маркетингові дослідження, поглиблена сегментація цільових ринків), але й в економічному (упорядкування товарного асортименту, оновлення продуктової пропозиції, вибір ефективної цінової політики), логістичному (розвиток збутових каналів), комунікаційному (удосконалення способів рекламної та комунікаційної взаємодії з контактними аудиторіями, післяпродажного обслуговування) та ін.

Відмінність інноваційного рішення від практики впровадження від простого нововведення полягає у якісному характері впливу наслідків реалізації інновації на різні аспекти функціонування суб'єкту господарювання. Тому вибір певного варіанту інноваційних дій нерозривно пов'язаний із здійсненням суттєвих змін в діяльності підприємства, обумовлених необхідністю пристосування економічних, організаційних, технологічних та інших складових внутрішнього середовища до нових (поставлених змістом інноваційного процесу) вимог та обставин.

Суперечливість позицій дослідників щодо розгляду змістовного зв'язку між інноваційними перетвореннями зокрема та процесами розвитку у цілому визначається при цьому, з одного боку, обов'язковістю виявлення в даних процесах новаторської складової (якісні та структурні види змін), але з іншого боку – наявністю специфічних закономірностей та своєрідних особливостей реалізації рішень щодо впровадження нововведень. З точки зору автора, сутнісна відмінність інноваційного виду розвитку полягає насамперед у первинному та визначальному характері свідомих та цілеспрямованих дій щодо створення, відбору, впровадження нововведень, орієнтованих на системні зміни стану підприємства. Відповідно до такого підходу, інноваційний розвиток суб'єкту господарювання пропонується розглядати як такий вид трансформації його стану, рушійними силами якої виступають цілеспрямовані дії щодо генерації, відбору, впровадження інновацій (як нововведень, що змінюють якість функціонування даної виробничо-економічної системи), реалізація яких дає можливість для здійснення кількісних та структурних перетворень, що в комплексі дозволяють забезпечити розв'язання ключових протиріч при вирішенні господарських завдань щодо збільшення обсягів діяльності та розширення економічного потенціалу, раціоналізації структурної побудови та оптимізації режимів виконання функціональних робіт, а також щодо досягнення інших, критично важливих для даного підприємства цілей.

При цьому слід відзначити, що саме міра відповідності властивостей критичної новизни інновацій (покликаних забезпечити трансформацію стану підприємства) стосовно до параметрів радикальності перетворень умов зовнішнього оточення, визначає еволюційний або революційний характер здійснення, якого може набувати процес розвитку. Еволюційний тип інноваційного розвитку, таким чином, пов'язується із поступовим нарощуванням здатності підприємства (перш, за все в аспекті збільшення інноваційної сприйнятливості персоналу) щодо послідовного (лінійного) впровадження інновацій, орієнтованих на випереджувальну або адаптацію до трансформацій середовища господарювання. З іншого боку, екстремальне зростання мінливості та невизначеності зовнішніх умов діяльності (у тому числі, в контексті збільшення рівня гостроти ринкового суперництва) визначає необхідність пошуку нововведень, реалізація яких дає можливість для радикального розширення складу та зміцнення конкурентних переваг суб'єкту господарювання.

Тривалість здійснення та широта масштабів реалізації, складність змісту та різноманіття передумов інноваційних трансформацій як складової розвитку підприємства логічно визначають необхідність обов'язкового упорядкування зазначених процесів у часі та просторі, відповідно до ресурсних обмежень та поставлених цілей, за сферами функціональних робіт та структурою розподілу виконавської відповідальності і т. і. Отже, неодмінною умовою забезпечення перспективної цілеспрямованості та гармонійної збалансованості управлінських рішень в даній сфері стає формування належного механізму інноваційного розвитку.

Слід відзначити, що примітною рисою побудови даного механізму слід вважати необхідність органічного поєднання в ньому рис, що відображають системно-організаційні цілісність та єдність, синергетичну доповненість, із ознаками динамічної та активної готовності до внутрішніх змін. Крім того, структурна побудова даного механізму визначається ієрархічною багаторівневістю, що зумовлюється багатоцільовим характером, різноаспектністю та неоднозначністю форм і результатів виявлення інноваційного процесу. Організаційна та функціональна складність механізму інноваційного розвитку, з точки зору автора, пов'язана також із змістовною розгалуженістю суперечливих зв'язків в системі «мотиви-процеси-результати», яка, власне, являє собою послідовність розгортання дії цього механізму у просторі і часі.

Таким чином, неоднорідність внутрішнього устрою та різноспрямованість здійснення ключових процесів в механізмі інноваційного розвитку у сполученні із обов'язковістю забезпечення вимог цілісності та системної єдності цього механізму визначають розмаїття підходів науковців щодо встановлення складу та конфігурації взаємозв'язків принципів його побудови та функціонування (рис. 1). З точки зору автора, такого роду принципів положення охоплюють онтогенетичний (враховує закономірності розгортання життєвого циклу механізму як системи), економічний (відображає особливості оформлення інтересів та встановлення цілей учасників, а також виробничі можливості та ресурсні обмеження), організаційний (орієнтовані на упорядкування структурно-функціональних зв'язків), маркетинговий (характеризує підпорядкованість механізму ринково-конкурентним потребам та вимогам) аспекти.

Проте слід відзначити, що саме маркетингові принципи структурної побудови та забезпечення функціонування до цього часу не знаходять належного відображення у концептуальних положеннях щодо механізму формування інноваційного розвитку. Зокрема, це стосується використання таких принципів:

соціально-етична орієнтація на споживачів (підтримка спрямованості інноваційних змін на максимізацію суб'єктивно оцінюваного сукупного корисного ефекту від впровадження нововведень із дотриманням вимог обмеження ризиків погіршення якості або безпеки життя членів суспільства);

рефлексія поведінки (розробка та реалізація інноваційних рішень здійснюється на основі специфічного психологічно-поведінкового підґрунтя, сформованого особами, що приймають такі рішення, в рамках самоаналізу та самоусвідомлення власних інтересів та особливостей їх реалізації в ході інноваційних змін);

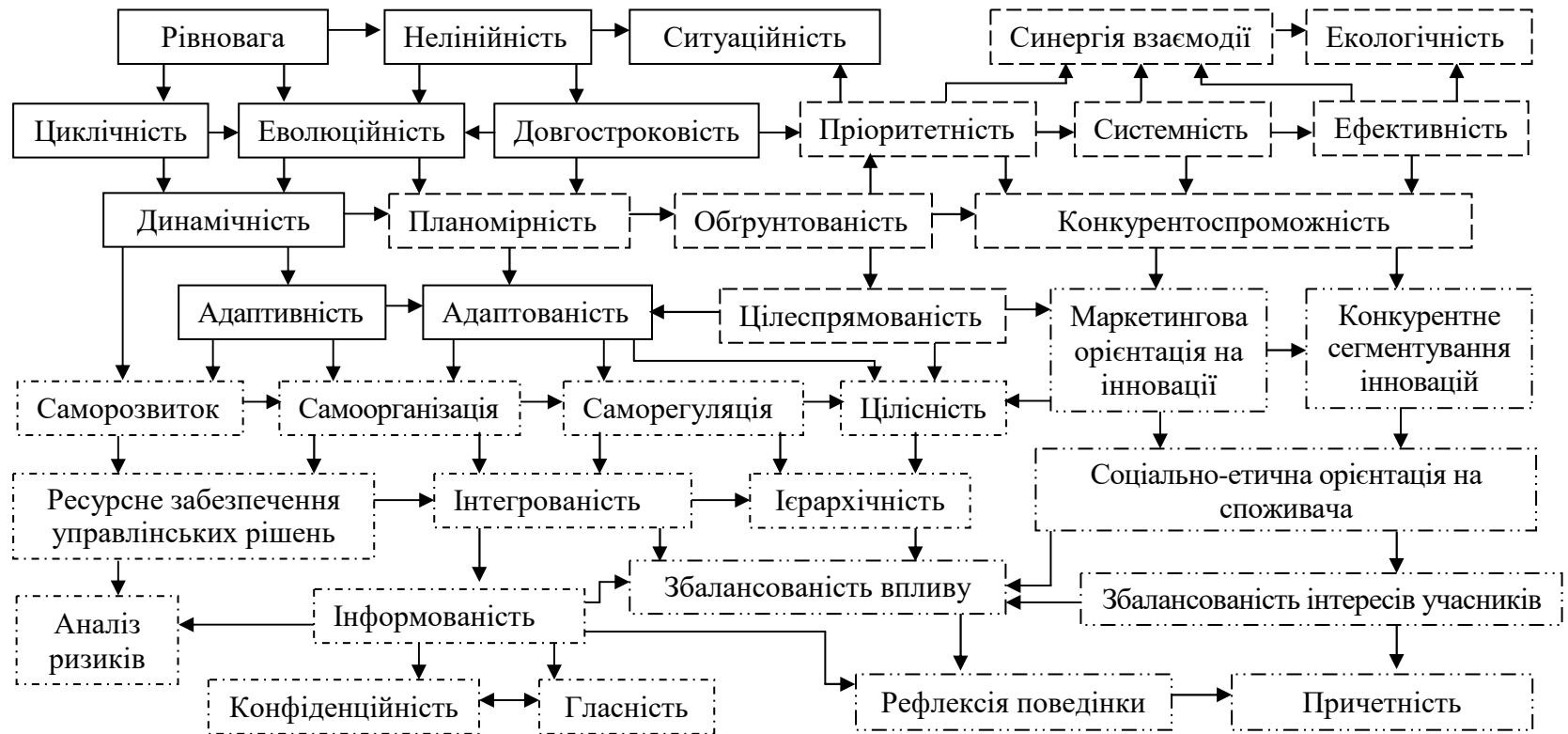
збалансованість впливу (поєднання в рамках підтримки орієнтації інновацій на створення додаткового споживчого ефекту, з одного боку, управлінських дій щодо гнучкого пристосування підприємства до вимог ринку, а з іншого, із цілеспрямованістю та комплексністю впливу на формування попиту на результати реалізації нововведень);

причетність (необхідність залучення до широкого кола зацікавлених осіб процесу прийняття та реалізації рішень відносно розширення присутності підприємства на певних ринках та оновлення товарного асортименту, а також надання диференційованого мотиваційного впливу щодо підтримки сприйнятливості суб'єктами інновацій відповідно до сформованого балансу їх інтересів);

ситуаційність (поєднання тактичних та стратегічних дій і рішень в інноваційній сфері, комплексне використання управлінського, насамперед – маркетингового, інструментарію та способів впливу на ринкові процеси відповідно до конкретних умов конкурентного суперництва, змін стану середовища господарювання).

Крім того, виняткового значення в сучасних умовах загострення ринкового суперництва для забезпечення формування дієвого та ефективного механізму інноваційного розвитку підприємства набуває використання принципу конкурентного сегментування інновацій. Сутність цього принципу, з точки зору автора, полягає у обов'язковості позиціонування складових комплексу створюваних інновацій (для структурного упорядкування набору передбачуваних нововведень) за джерелами утворення конкурентних переваг (інновації необхідно співвідносити з джерелами утворення конкурентних переваг). Таким чином, формування механізму інноваційного розвитку має відбуватися на основі, в тому числі, сегментування (в функціональному та операційному аспектах) діяльності підприємства за ознакою впливу на утворення конкурентних переваг. Розробка інновацій має бути орієнтована при цьому на досягнення стійкості формування конкурентних переваг і повноту охоплення джерел їх формування.

Необхідність забезпечення розглянутих принципів та підходів, що відповідають змістовній складності взаємовідносин учасників інноваційного процесу в площині формування та функціонування відповідного механізму розвитку, визначає доцільність поглибленого вивчення маркетингових аспектів управління інноваційною активністю підприємства.

Прим.:

- онтогенетичні принципи;
 - економічні принципи;
 - організаційні принципи;
 - маркетингові принципи

Рис. 1. Склад та взаємозв'язок принципів побудови та функціонування механізму інноваційного розвитку підприємства

(авторська розробка)

Висновки. Визначено зміст, роль та значення інновацій в площині функціонування та розвитку суб'єктів господарювання на різних рівнях економічної системи. Обґрунтовано, що сутнісна відмінність інноваційного виду розвитку полягає насамперед у первинному та визначальному характері свідомих та цілеспрямованих дій щодо створення, відбору, впровадження нововведень, орієнтованих на системні зміни стану підприємства.

Удосконалено визначення сутності процесу інноваційного розвитку суб'єкту господарювання як такого виду трансформації його стану, рушійними силами якої виступають цілеспрямовані дії щодо генерації, відбору, впровадження інновацій (як нововведень, що змінюють якість функціонування даної виробничо-економічної системи), реалізація яких дає можливість для здійснення кількісних та структурних перетворень, що в комплексі дозволяють забезпечити розв'язання ключових протиріч при вирішенні господарських завдань щодо збільшення обсягів діяльності та розширення економічного потенціалу, раціоналізації структурної побудови та оптимізації режимів виконання функціональних робіт, а також щодо досягнення інших, критично важливих для даного підприємства цілей.

Встановлено, що організаційна та функціональна складність механізму інноваційного розвитку пов'язана із змістовною розгалуженістю суперечливих зв'язків в системі «мотиви-процеси-результати», яка являє собою послідовність розгортання дії цього механізму у просторі і часі. Доведено, що забезпечення позитивного ставлення, ініціативності та активності персоналу при розробці та реалізації різного роду нововведень потребують обов'язкового використання диференційованого підходу щодо стимулювання активної участі різних індивідів та груп осіб у складі персоналу в новаторській діяльності.

Напрямки подальших досліджень в даній сфері будуть пов'язані із розглядом організаційних аспектів маркетингового управління інноваційною діяльністю підприємства.

Список використаних джерел.

1. Бутенко А.І., Лазарева Є.В. Інноваційна спроможність суб'єктів підприємницької діяльності : монографія. Одеса.: Фенікс; НАН України; Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень. 2007. 108 с.
2. Закономірності і перспективи розвитку малого підприємництва в структурі національної інноваційної системи України. / За ред. проф. С.Ф. Смерічевського. Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2017. 224 с.
3. Корж М.В. Система управління інноваційним розвитком країни на основі використання міжнародних маркетингових стратегій. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2015. Вип. 1(1). С. 69-73.
4. Попов О.Є., Разінькова М.Ю. Організація корпоративної інтеграційної взаємодії учасників реалізації інноваційних проєктів виробництва нової продукції. *Управління розвитком*. 2016. №4. С. 72-81
5. Репіна І.М. Розвиток інноваційного підприємництва в контексті забезпечення соціальної інклюзії. *Сучасна трансформація організаційно-економічного механізму менеджменту та логістики суб'єктів підприємництва в системі економічної безпеки України : монографія*. Дніпро : Біла К.О. 2017. 487 с. С. 161-170.
6. Чухрай Н. Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове та логістичне забезпечення : монографія. Львів : Львівська політехніка. 2009. 316 с.
7. Юринець З.В. Формування інноваційних стратегій: теорія, методологія, практика : монографія. Львів: СПОЛОМ. 2016. 412 с.
8. Янсен Ф. Епоха інновацій. Москва : Инфра-М. 2002. 308 с.
9. Coriat B., Weinstein O. Organizations, firms and institutions in the generation of innovation. *Research Policy*. 2002. № 31. Pp. 273-290.
10. Freeman C. Systems of Innovation: Selected Essays in Evolutionary Economics. Edward Elgar Publishing Ltd. 2008. 288 p.
11. Perez C. Technological Revolutions and Financial Capital: The Dynamics of Bubbles and Golden Ages. London: Elgar, 2011. 224 p.
12. Ramaswami S. Strivastava R., Bhargava M. Market-based capabilities and financial performance of firms: insight into marketing's contribution to firm value. *Journal of the Academy of Marketing Science*. 2009. Vol. 37. Pp. 97-116.

References.

1. Butenko, A.I. and Lazaryeva, Ye.V. (2007). *Innovatsiyana spromozhnist' sub'yektiv pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti* : monohrafiya. [Innovative capacity of business entities], Feniks; NAN Ukrayiny; Instytut problem rynku ta ekonomiko-ekolohichnykh doslidzhen', Odesa, Ukraine, P. 108.
2. *Zakonomirnosti i perspektivy rozvytku maloho pidpryyemnytstva v strukturi natsional'noyi innovatsiyanoi systemy Ukrayiny* [Regularities and prospects of small business development in the structure of the national innovation system of Ukraine]. (2017). Za red. prof. S.F. Smerichevs'koho, Vydavnychyu dim «Hel'vetyka», Kherson, Ukraine, P. 224.
3. Korzh, M.V. (2015) "Management system of innovative development of the country based on the use of international marketing strategies", *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya : Ekonomika*, Vol. 1(1), pp. 69-73.

4. Popov, O.Ye. and Razyn'kova, M.Yu. (2016), "Organization of corporate integration interaction of participants in the implementation of innovative projects for the production of new products", *Upravlinnya rozvytkom*, vol. 4, pp. 72-81.
5. Ryepina, I.M. (2017). Rozvytok innovatsiynoho pidpryyemnytstva v konteksti zabezpechennya sotsial'noyi inklyuziyi. [Development of innovative entrepreneurship in the context of ensuring social inclusion] *Suchasna transformatsiya orhanizatsiyno-ekonomichnoho mekhanizmu menedzhmentu ta lohistyky sub'yektiv pidpryyemnytstva v systemi ekonomichnoyi bezpeky Ukrainy : monohrafiya*, Bila K.O. Dnipro, Ukraine, P. 487, pp. 161-170.
6. Chukhray, N. (2009) *Formuvannya innovatsiynoho potentsialu pidpryyemstva: marketynhove ta lohistychno zabezpechennya* : monohrafiya. [Formation of innovative potential of the enterprise: marketing and logistical support], L'vivs'ka politehnika, L'viv, Ukraine, P. 316.
7. Yurynets', Z.V. (2016). *Formuvannya innovatsiynykh stratehiy: teoriya, metodolohiya, praktyka* : monohrafiya. [Formation of innovation strategies: theory, methodology, practice], SPOLOM. L'viv, Ukraine, P. 412.
8. Yansen, F. (2002). *Epokha innovatsiy*. [The era of innovation], Infra-M, Moscow, Russia, P. 308.
9. Coriat, B. and Weinstein, O. (2002), "Organizations, firms and institutions in the generation of innovation", *Research Policy*, vol. 31, pp. 273-290.
10. Freeman C. (2008). *Systems of Innovation: Selected Essays in Evolutionary Economics*. Edward Elgar Publishing Ltd. 288 p.
11. Perez C. (2011.). *Technological Revolutions and Financial Capital: The Dynamics of Bubbles and Golden Ages*. London: Elgar. 224 p.
12. Ramaswami S. Strivastava R., Bhargava M. (2009). Market-based capabilities and financial performance of firms: insight into marketing's contribution to firm value. *Journal of the Academy of Marketing Science*. Vol. 37. pp. 97-116.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2018 р.